

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

I. Uluslararası
**AHMED ZİYAÜDDİN
GÜMÜŞHANEVÎ**
Sempozyumu

03-05 Ekim 2013 - GÜMÜŞHANE

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler

Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ

Yrd. Doç. Dr. Adem ÇATAK

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin *Mecmûatu'l-Ahzâb* Adlı Kitabındaki Bazı Duaların Kaynakları ve Etkileri

Harun Reşit DEMİREL*

Özet

Çoğulu ahzâb olan hizib kelimesi; maddî ve manevî bir takım isteklerin gerçekleşmesi için okunmak üzere düzenlenmiş dua metinleri, anlamına gelir. Gümüşhanevî'nin *Mecmûatu'l-Ahzâb* isimli eseri de bu bağlamda ismine uygun olarak telif edilmiş bir eserdir. İçerisinde farklı dua, vird, kaside formunda dualar ve farklı tasavvuf erbabının hizibleri yer almaktadır. Çalışmamızda müellifin mezkûr eserinde hadis şeklinde gelen rivayetlerin sıhhati araştırılmış ve yapılan araştırma neticesinde ehl-i beyt ve 12 imam'dan gelen duaların daha çok Şîî kaynaklarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Giriş

I. Araştırmanın Teknik Alt Yapısı

A. Araştırmanın Konusu ve Sınırı

Çalışmamızın temel konusu; Gümüşhanevî'nin *Mecmûatu'l-Ahzâb* isimli eserinde yer alan hadis formatında olan kaside, vird/evrad ve benzeri dualar ve bunların hadis ilimleri açısından yeri oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle eserde yer alan duaların hadis usûlü açısından sıhhatlerinin tespitidir.

Araştırmamızın sınırlarına gelince, eserde yer alan dualardan, hadis formatında gelen bazı rivayetleri, hadis kriterleri açısından ele alınmasıdır. Malumdur ki yaklaşık 2000 sayfalık bir eserde yer alan bütün hadisleri ele almak bir sempozyum bildirisinin sınırlarını zorlamaktadır.

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın temel amacı, ülkemizde neredeyse hiç çalışılmamış olan *Mecmûatu'l-Ahzâb*'ta yer alan hadisleri hadis usûlü açısından değerlendirilmesidir. Bu da örnekleme kabilinden bazı rivayetler ele alarak yapılacaktır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Her şeyden önce, eser içerisinde yer alan hadis formatındaki duaları tespit etmek olmuştur. Bu rivayetlerin tespitinden sonra eldeki malzemelerin hadis usûlü açısından merfû', mevkûf ve maktû' olanları tespit edilmiştir. Daha sonra bu rivayetleri de kendi arasında ehl-i beyt ve diğer sahabiler olmak üzere tasnif ettik. Bu rivayetlerin akabinde eserde yer alan bazı mezhep imamları ve ilk dönem meşayihinden varit olan bazı rivayetleri ele aldık.

D. Araştırmanın Kaynakları

Kaynaklarımızdan kastımız hadisleri değerlendirirken başvurduğumuz eserler anlaşılmalıdır. Bu bağlamda ilk başvuru kaynağımız şüphesiz *Kütüb-i Tis'a*'a dediğimiz Buharî, Müslim,

* Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi

Tirmizî, Ebû Davud, Nesaî, İbn Mace, Darimî, Muvattâ ve Ahmet b. Hanbel'dir. Ancak biz bu eserle sınırlı kalmayıp biyografi bölümünde de görüleceği gibi *Kütüb-i Tis'a* dışında yer alan *Sahih, Sünen, Müsned, Mevzuat* türü eserlerin yanı sıra zaman zaman hadislerin tespitinde şerh edebiyatından da yararlandık. Çalışmamızda ayrıca Şîî hadis edebiyatı kaynaklarına da başvurduk. Şîî kaynaklardan ulaşabildiklerimize bizzat eserin kendisine ulaşarak gerçekleştirenken bazen da Şia CD'sinden yararlandık. Bu CD listesine biyografi bölümünde işaret ettik.

Yalvarmak, yakarmak anlamlarına gelen dua; zayıf olanın güçlüden, küçüğün büyükten herhangi bir şeyi istemesi veya ummasıdır. Dua kulun yüce yaratıcı Allah (c.c.)'den medet ve yardım dilemesidir ki bu da kendisinden istenilen kişinin şanına uygun bir biçimde olur. Kişi dua ederken ciddi ve saygılı bir biçimde istemeli, haddi aşmamalı ve tazarru ve niyaz halinde istemelidir. Duada ihlâs ve samimiyetin yanında gizli bir şekilde yapmalı dua ederken bağırıp çağrılmamalı, riyadan ve gösterişten uzak olmalıdır. Zira kendisinden istenilen yüce Allah, duaları işitendir.

Dua, kulun kendisine sığındığı en önemli kalesi ve silahıdır. Nitekim Peygamber (s.a.v.): "*Dua müminin silahıdır.*"¹ buyurmuştur. Kişi dua ederek kendisini geliştirir ve yüce yaratıcıya yaklaşır. Duanın kabul olmamasındaki en büyük etken kişinin samimiyetten uzak olmasıdır. Bu hususta Peygamber (s.a.v.): "*Yarab! Faydasız ilimden, korkmayan gönülden, kabul edilmeyen amelden, dinlenmeyen ve müstecab olunmayan duadan sana sığınırım.*"² buyurmuşlardır. Bu rivayetten de anlaşıldığı gibi kabul edilmemeye yol açan her türlü olumsuzluklardan uzak bir şekilde dua edilmesi gerekmektedir.

E. *Mecmûatu'l-Ahzâb* Ve Bazı Özellikleri

Çoğulu ahzâb olan hizib kelimesi sözlükte "kısım, parça, cemaat, taife, silah" gibi anlamlara gelirken bir terim olarak "maddî ve mânevî bir takım isteklerin gerçekleşmesi için okunmak üzere düzenlenmiş dua metinleri" demektir. Bu metinler; belli şartlar ve kurallar içerisinde maksada ulaşmaya kadar tekrarlanır. Bu anlamda eser içerisinde yüzlerce hizib yer almaktadır.

Mecmûatu'l-Ahzâb müellifi ve eseri hakkında: "Gümüşhaneli reşadetlü Şeyh Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretleri cem ve tertibine muvaffak olduğu ve "*Mecmûatu'l-Ahzâb*" namıyla tevsim eylediği iki bin sayfaya karib bilcümle meşayih-i kirâmın evrad ve ahzabı bu kere müşarun ilyh tarafından hin-i tedrisinde kemal itina ile tashih olunup Marif Nezareti celilesinin 338 numaralı ruhsatnamesiyle tab ve temsil kılındı. 1311"³ cümleleriyle eserin müellifine dair girizgahtan sonra satış yerine dair "Merkez tevzii Marpuççularda Abud Efendi hanında tüccardan Trabzonlu hacı Muhammed Bey'in mağazasıyla Hakkaklerde 20 numaralı kitapçı Hasan Hilmi Efendinin dükkanıdır." diyerek eserin satış noktasına temas edilmektedir.

Eserde bazı dikkat çeken hususlar göze çarpmaktadır. Bunlar:

A-Her cilt sahibinin eser içerisinde vird/ evrâd, dua, istiğfar, kaside veya münacat şeklindeki dualarının yanı sıra ilgili ciltlerde sadece ismi yer alan kişinin duaları değil farklı kişi ve/veya tarikat pirleri, âlim, sahabe, tabiin duaları da yer alabilmektedir. Mesela Eserde Sühre-

1 el-Hakim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek ala's-Sahihayn*, (Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1990, I. bsk., I, 669, h. no: 1812; ayrıca bkz: Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, *Müsne'du Ebi Ya'lâ*, (thk: Hüseyin Selim Esed), Dimeşk, 1984, I, 344, h. no:439 (Muhakkik hadisin zayıf olduğunu belirtir.)

2 Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali b. Mûsa el-Hüsrevcirdî el-Horasânî, *Şuabu'l-İmân*, (thk: Abdul Ali Abdulhamid Hâmid-Muhtar Ahmed en-Nedvî), Riyad, 2003, I. bsk., III, 314.

3 Bkz: Şazeli cildi. Eserin baş tarafı.

verdîye⁴, Sadîye⁵, Çeştîye⁶, Uşşakîye⁷, Desûkiye⁸, Şazelîye⁹, Mevlevîye¹⁰, Kadirîye¹¹, Rufâiye¹², Zeynîye¹³, Cerrahîye¹⁴ Nakşibendîye¹⁵, tarikatlarında okunan vird, dua ve benzeri formlar yer almaktadır.

Eserde Ebû Bekr es-Siddîk¹⁶, Âişe¹⁷, Abdullah b. Mesud¹⁸, İbn Abbâs¹⁹, Ali²⁰ gibi sahabeden vird ve duaların yanı sıra, Üveysî'l-Karnî²¹, İbn Sirîn²², Süfyan es-Sevrî gibi tabiin, tebe-i tabinden bazı kimselerin duaları da yer almaktadır. Ayrıca eserde İmam-ı Azam Ebû Hanîfe²³, İmam Şafîî²⁴ gibi bazı mezheb imamlarının ve farklı âlimlerinin dua ve/veya virdleri de bulunmaktadır. Ayrıca eserde bazı peygamber²⁵ ve meleklerin²⁶ tesbihatları da yer almaktadır.

Yine her ciltte ehl-i beyt imamlarından dua, istiğfar, vird ve benzeri şeyler yer almaktadır. Bu ciltler içerisinde Şazelî cildinde sahabeden Hz. Ali'ye atfedilen dua ve virdler çokça yer alırken, İbn Arabî cildinde ehl-i beyt ve diğer 12 imamdaki farklı duaların yer aldığı görülmektedir. Nakşibendî cildinde ehl-i beyten olan Hz. Ali'den 2, Cafer-i Sadık'tan da 1 tane dua yer almaktadır.²⁷

Gümüşhanevî az da olsa istifade ettiği bazı kaynaklara temas etmektedir. Mesela Şazelî cildinde bizzat kendisine ait olan bir hizbi²⁸ İbn Atullah İskenderî'ni *Letaifuş-Şam* ve İbn Sabbağ'ın *Dürretü'l-Esrâr* isimli eserinden aldığına işaret ederken yine aynı ciltte Ahmed el-Bûnî'ye ait olan hizbleri de *Hallu'l-'İkal* isimi eserden aldığına belirtmektedir. Müellifin zaman zaman şerh esnasında *Sıhah*, *Kâmus-ı Muhît* gibi sözlüklerden faydalandığını görmekteyiz.²⁹

Bazen duaların ser levhasında "*Haza'l-Hizbu li Mevlânâ Şeyhu'l-İslâm el-Ârif Billahi Teâlâ, ed-Dâî ilallah Şeyhti't-Tarika ve Madeni'l-Hakikati, Senedü'l-Mürîd Cerlumeti'l-Sâlikîn Kenzu'l-Vilâyeti, el-Mevsûl bi'l-Înâyeti eş-Şeyh el-Kutbu'l-Hakiki Seyyid İbrahim ed-Desukî nefaa-nallahu Teâlâ bihi*"³⁰ görüldüğü gibi ağırdalılıklarla cümleler yer almaktadır.

4 Bkz: *Mecmuatu'l-Ahzâb*, İstanbul, 1311, Şazelî, s. 361.

5 Bkz: Şazelî, s. 337, 478; Nakşibendî, s.606.

6 Bkz: Şazelî, s. 289-290.

7 Bkz: Şazelî, s. 366, 401, 404, 405.

8 Bkz: Şazelî, s. 179, 194, 195.

9 Bazıları için Bkz: Şazelî, s. 13, 15, 29, 49, 51, 92, 112, ...; İbn Arabî, s. 560.

10 Bkz: Nakşibendî, s. 63, 77.

11 Bkz: Nakşibendî, s. 313, 334, 338, 370, 407, 556, ...

12 Bkz: Nakşibendî, s. 537, 539, 546, 600, 605, ...

13 Bkz: Nakşibendî, s. 612.

14 Bkz: Nakşibendî, s. 615.

15 Bkz: Nakşibendî, s. 1

16 Bkz: İbn Arabî, s. 547.

17 Bkz: İbn Arabî, s. 568.

18 Bkz: İbn Arabî, s. 561.

19 Bkz: İbn Arabî, s. 369, 551.

20 Bkz: Şazelî, s. 250, 261, 263, 265, 283

21 Bkz: Şazelî, s. 318, 323.

22 Bkz: Şazelî, s. 330.

23 Bkz: Nakşibendî, s. 123

24 Bkz: Nakşibendî, s. 123.

25 Bkz: İbn Arabî, s. 538-543; İbn Arabî, s. 541, 557.

26 Bkz: İbn Arabî, s. 543.

27 Bkz: Nakşibendî, s. 130, 236, 250.

28 Bkz: Şazelî, s. 112.

29 Bkz: Şazelî, s. 465, (Haşiye)

30 Şazelî, s. 194, ayrıca bkz: Nakşibendî, s. 313, 381, 409, 595, 600, 618.

Hizb-i Nevevî³¹ ve daha başka dualar içerisinde Süryani'ce isimler yer alırken, İsm-i Rahman duasının şerhi ise Osmanlıca olarak yapılmaktadır.³²

Şazelî meşreb olan Gümüşhanevî bu eserinde diğer âlimler için yapmadığı tanıtımı, Şazelî hakkında iki yerde hayatından kısa da olsa bir kesit sunmaktadır.³³

Mecmûatu'l-Ahzâb dikkatlice incelendiğinde yazılış gayesinin dağınık halde bulunan bazı vird, ahzab ve duaların bir araya getirilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Zaten ciltlere ait isimlendirilmelere bakıldığında ilgili cildin her birinde ismini aldığı şahsın virdleri başta olmak üzere farklı duaların da yer aldığı görülmektedir.

Bu ciltlerin içerisinde yer alan duaları biz; Peygamber (s.a.v)'den gelen; Sahabe, tabiin ve tebe-i tabiinden gelen; diğerleri, şeklinde genel olarak üç başlık altında inceleyebiliriz. Bu isimler altında gelenleri de: A-Hizib, B- Vird, C-Ed'îye, D-Münacât, E-salavat, F-Mücerrebat, G-kaside/manzûme, H-Vazife, İ-Kime ait olduğu bilinmeyen dualar, şeklinde sıralayabiliriz.

Bu çalışmada biz; *Mecmuatu'l-Ahzâb*'da yer alan bazı duaların kaynaklarına -varsa- temas ederek eserde yer alan bazı hadis, sahabe ve tabiinden gelen bazı haberleri inceleyeceğiz. Usul-i hadis'e göre sahabe kavilleri de hadis kabul edildiği için onlardan gelen rivayetleri de hadis bağlamında el alarak değerlendirmeye çalıştık.

II. *Mecmuayu'l-Ahzâb*'ın Kaynakları

A. Hadislerin Kaynakları

1. Sahabeden Gelen Rivayetler:

Bu başlık altında *Mecmuatu'l-Ahzâb*'da yer alan bazı sahabîlerden varid olan dualara yer vereceğiz:

1.1. Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve 12 İmam'dan gelen bazı rivayetler:

Bu kısımda Hz. Ali, 12 imam ve diğer ehl-i beyt mensuplarından eser içerisinde yer alan rivayetler incelenmeye çalışılacaktır. Ancak kendisinden sonra gelenleri fazlaca etkilemesinden ve halk arasında okunması yaygın olmasından dolayı bu hususta ilk önce Cevşen duasına temas edeceğiz.

1.1.a. Cevşen Duası

Farsça savaş elbisesi, zırh anlamına gelir. Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edildiği söylenmektedir. Senedi: Mûsâ el-Kâzım/Cafer es-Sâdik/ Muhammed el-Bakır/ Zeynelabidin/ Hüseyin b. Ali/Alî b. Ebî Talip/ Peygamber (s.a.v.) şeklindedir.

el-Cevşenu'l-Kebir ve *el-Cevşenu's-Sağir* olmak üzere iki farklı Cevşen duası mevcuttur. Ancak *el-Cevşenu'l-Kebir* olanı daha meşhurdur ve "Cevşen" denilince bu dua akla gelir.

Cevşen-i Sağir de *Cevşen-i Kebir*'in faziletleriyle aynı olmasından dolayı tekrar olmaması için vermeyeceğiz. 19 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm on ile yirmi beş beyitten oluşmaktadır. Bu dua Radiyüddin Ali b. Mûsâ b. Tavus (664/1266) tarafından *Mühecû'd-Daavat* isimli eserinde "Cevşen" adı altında yer vermiş ve eserinin kenarında bu duayı *el-Cevşenu'l-Kebir*'e nispetle *el-Cevşen-i Sağir* olarak isimlendirmiştir.³⁴

31 Bkz: Nakşibendî, s. 193; ayrıca bkz:age., s. 584.

32 Bkz: Şazelî, s. 333.

33 Bkz: Şazelî, s. 493-494.

34 Toprak Mehmet, DîA, "Cevşen" mad. İstanbul, 1993, VII, 464.

1.1.a.a. Duanın Vürud Sebebi

Gümüşhanevî ilgili duayı İbn Arabî cildinin 231-261 sayfaları arasında yer vermekte³⁵ ve duanın ser levhasında Zeynelabidin'den rivayet edildiğine işaret etmektedir.

Gümüşhanevî dua ile ilgili olarak şunları söyler: Ali b. Ebî Talib oğlu el-Hasen'e Peygamber (s.a.v.)'den öğrendiği bir duayı öğretmek ister ve bu duayı öğretir.³⁶

Ehl-i sünnetin hadis kaynaklarında yer almayan bu duanın vürud sebebiyle alakalı olarak Şîî kaynaklarında farklı rivayetler yer almaktadır. Asr-ı saadette gerçekleşen savaşların birisinde -ki Uhut savaşı³⁷- daha fazlaca zikredilmektedir, Cibril; Peygamber (s.a.v.)'e getirmiştir. Savaşın kızıştığı bir anda zırhının kendisini fazlasıyla sıktığını hisseden Peygamber (s.a.v.), ellerini semâya açmış dua ederken, gök kapıları açılarak Cibril: “*Ey Muhammed Rabbin sana selam ediyor ve üzerindeki zırhı çıkarıp bu duayı okumanı istiyor. Bu dua sana ve ümmetine zırhtan daha sağlam bir güvenlik sağlayacaktır.*”³⁸ der.

*Mecmuatu'l-Ahzâb*³⁹da ve Şîî kaynaklarda bu duanın faziletlerine dair oldukça geniş malumat vardır. Faydalarından bazıları şunlardır. Bu duayı okuyan ya da üzerinde taşıyan kimse dünyada her türlü bela hastalık, soygun ve daha farklı sıkıntılardan korunur.⁴⁰, bu dua sayesinde Allah'la arasında perde kalmaz ve her istediği yerine getirilir,⁴¹ bu duayı kefeninin üzerine yazan mümin kimse azap görmez,⁴² bu duayı okuyan dört semavi kitabı okumuş sevabı alır,⁴³ her harfine cennette kendisine ev ve iki zevce verilir.⁴⁴

Gümüşhanevî'nin *Mecmuatu'l-Ahzab*'ından alınan bu dua, birçok kereler farklı müstakil biçimde basılmış ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Ancak Şia kaynaklarındaki metinle *Mecmuatu'l-Ahzab*'da yer alan dua ile aralarında farklılıklar vardır.

1.1.a.b. Rivayetin Değerlendirmesi

İbn Arabî⁴⁵ cildinde “... يا على عرفنى جبريل من فضيلة هذا الدعاء ” şeklinde Cevşen duası hakkında merfu olarak Hz. Ali'den rivayet edilen hadise ulaşamadık.

Oldukça uzun olan –yaklaşık 15 sayfa- duanın olduğu şekilde rivayet edilmesinin oldukça zor olduğunu düşünmekteyiz. Zira hadis rivayetinde mana rivayetinin caiz olması göz önüne alındığında bu rivayette de olma ihtimali oldukça ihtimal dâhilindedir. *Mecmuatu'l-Ahzab* ve Şia kaynaklarındaki lafız farklılıkları, bu düşüncemizi desteklediğini düşünmekteyiz.

Bu rivayetin gerek Sünnî kaynaklarda gerekse Şia'nın *Kütüb-i Erbaa* denilen hadis koleksiyonlarında yer almaması bu rivayetin çok geç dönemlerde ortaya çıktığı ve bir şekilde senetle Peygamber (s.a.v.)'e isnad edildiği intibahını uyandırmaktadır. Keza Peygamber (s.a.v.)'e isnad edildiği şekliyle de *Cevşen-i Kebir* ve *Cevşen-i Sağir* diye herhangi bir şey söz konusu değildir. Bu ayırım İbn Tavus'la XIII. y.y.da başlamış olsa gerek.⁴⁶

35 Bu duanın yazma nüshası için bkz: el-Cevşenü'l-Kebir, Hacı Mahmud Efendi, no: 1986/4, vr. 62 a-77b.

36 Bkz: İbn Arabî, s. 231(haşiye)

37 Bkz: İbn Arabî, s. 231(haşiye)

38 Bkz: İbn Arabî, s. 231(haşiye)

39 Bkz: İbn Arabî, s. 231-261(haşiye)

40 Bkz: İbn Arabî, s. 235-6.(haşiye)

41 Bkz: İbn Arabî, s. 235.(haşiye)

42 Bkz: İbn Arabî, s. 234.(haşiye)

43 Bkz: İbn Arabî, s. 232.(haşiye)

44 Bkz: İbn Arabî, s. 232.(haşiye)

45 Bkz: İbn Arabî, s. 236.(haşiye)

46 Toprak Mehmet, “Cevşen” mad, VII, 464

Gümüşhanevî'nin duanın kaynağı hakkında herhangi bir bilgi vermemesi yine Said Nursî'nin de kaynağına temas etmeksizin duanın muhtevası hakkında bahsetmesi duanın aslının mahiyeti hakkında ip uçları verir gibidir.

Duayla amel edenlere verilecek mükâfat açısından bakıldığında da bu duayı okumakla sonsuz nimetlere ve daha başka şeylere malik olması duanın uydurma olduğuna dair bir başka delil olmaktadır. Zira bir hadisin uydurma olduğuna delalet eden bir karine de az amel karşılığı çok fazla sevap verilmesidir. Bu ne İslam da ne de diğer semavi dinlerde mümkün değildir.

Duanın kâfirlere öğretilmemesi hususunda Cibril'in sözleri ise tamamen duanın büyüklüğünü destekleyici ifadeye matuf olduğunu düşünüyoruz. Zira iman etmeyen birisinin bu duayı okuyarak bir şeyler elde etmesi mümkün değilken bu uyarı dikkat çekicidir.(!)

Bir başka dua formu da aşağıda vereceğimiz Celcelutiye duasıdır.

1.1.b. Celcelutiye Duası

İlgili dua *Mecmuatu'l-Ahzâb*'ın Şâzeliye cildinde s. 499-531 sayfaları arasında yer almaktadır. Yine mezkûr ciltte s. 508'den itibaren metnin yan tarafında İmam Gazalî'nin şerhi yer almaktadır. Burada Süryanice bazı kelimelerin şerhi de verilmektedir. Gümüşhanevî bu bilgileri Gazalî'nin *el-Behçetu's-Seniyyetu fi Şerhi Da'veti'l-Celceletuyye*⁴⁷ isimli eserinden aldığına işaret etmektedir.

Gümüşhanevî ilgili duayı Kaside-i Celcelütiye olarak verir. Ayrıca kasidede yer alan bütün beyitlerin ebcet hesaplarını da vermiştir.

Celcelutiye duası içerisinde İsm-i Azam duasının da bulunduğu bilgisinin yanında birtakım havaslar da bulunmaktadır. Dus hakkında Şeyh Ahmed el-Bûnî, "hak ehli olan kimselere bu dua ve vefki bereketiyle birtakım sırlar ve deliller ortaya çıkar. Bu duayı bilip te kadr-ı kıymetini bilmeyenlere yazıklar olsun!⁴⁸, diyerek duanın önemine işaret etmektedir.

Dua Şiî kaynakları arasında Farsça bir dibaceden sonra verilmekte ve Hz. Ali'ye nispet edilmektedir. Kaside'nin aslında Arapça olduğu ve Süryanice hattı ile yazıldığı bilgisi yer almaktadır. Tamamı yaklaşık 20 beyitten oluşan duayı Farsça şerhini el-Mirzâ Muhammed Ali Cehardehî en-Necefi yapmıştır.⁴⁹

1.1.b.a. Duanın Nüzul Sebebi Ve Yeri

Bir gün Peygamber (s.a.v.) mescide otururken Cibril (a.s.) yanına gelip selam verip; Rabbin sana selam etmekte, en iyisini de sana tahsis etmekte ve şu hediyeyi de sana göndermektedir, dedi. Ey Muhammed bu Celcelutiye davet ve içerisinde kapsamlı bir kasem olan ve ism-i azam bulunan bir duadır. Öyle ki Allah'ın dilediği varlıklarından başka hiçbir kimse bu duaya mutali olmamıştır, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "Ey kardeşim Cibril, bu isim ve davet neredeydi?"⁵⁰ diye sordu. Bunun üzerine Cibril şunları söyledi: Ey Muhammed! Bu dua Arş'ın yanında yazılıdır. Şayet yazılmamış olsaydı Allah'ın arşını taşıyan melekler arşı taşıyamazlardı. Güneşin kalbine yazılmıştır, şayet yazılmamış olsaydı güneşin ışığı olmazdı. Ay'ın kalbine yazılmıştır. Eğer yazılmamış olsaydı ayın ışığı olmazdı. Cibril'in kanadına yazılmıştır, şayet yazılmasaydı ne yeryüzüne inebilir ne de gökyüzüne çıkabilirdi. Mikail (a.s.)'ın başına yazılmıştır. Şayet yazılmasaydı ne yağmurlar ne de damlalar ona itaat etmezlerdi. İsrail (a.s.)'ın suruna yazılmıştır. Eğer yazılmamış olsaydı sura üfleyemez. Ölüm meleğinin eline yazılmıştır. Şayet yazılmamış olsaydı mahlûkatın canını alamazdı. Yedi kat göklere yazılmıştır, şayet yazılmamış olsaydı gökler yükselmezdi. Yerlere yazılmıştır eğer yazılmasaydı yerler böyle sabit kalmazdı.

47 Bkz: Şazeli, s. 508.

48 Şazeli, s. 509.

49 *ez-Zerîa ilâ Tesânifi's-Şia*, XXII, 116, Şia CD'den.

50 Şazeli, s. 509.

Âdem (a.s.) cennet'ten çıktığında bu duayı okumuştur. Nûh (a.s.)'ın gemisinde yazılmıştı. Şayet yazılmasaydı Tufan'dan kurtulamazdı. İbrahim (a.s.) bu duayı okumuştur. Şayet okumasaydı Nemrut'un ateşinden kurtulamazdı....⁵¹

Gümüşhanevî, Gazalî'den naklen sözlerini şöyle sürdürür: Duanın nüzulünden sonra Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali'ye ceylan derinine altınla yazmasını emreder.

Bu dua Hz. Ebû Bekr'in hilafetinde ona verilir. Ondan sonra sırasıyla Hz. Ömer, Osman ve Ali'ye geçer. Ali'den Hasen b. Ali b. Ebî Talib, ondan Abbâsi halifesi Harun er-Reşid'e geçer. Ondan İmam-ı Azam Arif-i Billah Nureddin el-İsfehânî'ye geçer. Ondan da Muhammed Ebû Hamid el-Gazalî'ye intikal eder.⁵²

İmam Gazalî konuyla alakalı olarak şunları söyler: İsm-i Azam ve mübarek daveti ve kasem-i camî'ini ele geçirmek için yeryüzünün doğusunu batısını dolaştım. Meşayih, sâdât, erbâb-ı fünûn, ulemâ, erbâb-ı keşf ve ilm-i hurûf sahibi kimselere hizmette bulundum. Hiç kimsenin yanında bu duanın sahih olanını bulamadım. Daha sonra Bağdad ve Kufe'ye geldim. Beldede bulunan sâlihlerden bir zata sordum. Allah onu bana karşı yumuşak davrandı ve bana dedi ki: "Ey oğlum! Sen bana büyük bir sırrı sormaktasın. O, gizli sırlardan birisidir. Ama ben sana inşallah bu ism-i azam ve kasem-i camî'in kimde olduğunu öğreteceğim. İmam Gazalî daha sonra sözlerini şöyle sürdürür: Kalbim onun bu sözleri üzerine rahata erdi ve ruhum da huzura kavuştu. Şeyhe bir sene hizmet ettim. Bu zaman zarfından sonra bana yönelerek "oğlum sen ne istiyordun?" dedi. Ben de ona: Ey efendim, ben ism-i azam ve kasem-i camî'i istiyorum, dedim. Bana, şayet sen ism-i azam'ı istiyorsan İsfehan'a git ve orada Nureddin İsfehânî'yi bul, dedi. O sana bu ism-i azam ve büyük sırrı öğretir, dedi. Şeyhle vedalaştıktan sonra bir müddet sonra İsfehân'a ulaştım İmam Nureddin'i sordum ve bana onu bulmamda yardımcı oldular. Onu görünce selam verdim ve elini öptüm. O da selamıma güzel bir şekilde karşılık vedpi beni oturtttuktan sonra bana, nereden gelip nereye gittiğimi sordu. Ben de Bağdad, Kûfe civarından İsfehân'a geldiğimi ve imam-ı Azam Nureddin el-İsfehani'yi aradığımı söyledim. Yüzüme güldükten sonra bana işte senin aradığın Nureddin benim, dedi. Ben de ona efendim ben sizden Sırr-ı Azam ve el-Kasem el-Camî' i istiyorum, dedim. Bana evladım sana bu hususta kim öncü oldu diye sordu. Ben de: onu sana gönderen bana öncülük etti, dedim. Bana inşallah hac yolculuğunda bunu sana vereceğim, dedi. İmam Gazalî daha sonra sözlerini şöyle sürdürür: Beş ay kendisine hizmet ettim. Hac vakti yaklaşınca bana: "Evladım! Elini uzat, dedi. Elimi uzattım. Bu benimle senin aranda Allah için bir ahidir. Bu sırrı fasıklara cahillere ve münafıklara verme. Onu gözlerden uzak tut, facir kadınlardan ve veled-i zinadan koru. Bu dua hazinelerin en mükemmeli ve büyük bir sırdır."⁵³ dedi.

Daha sonra Gazalî duayla ilgili kendisiyle nasıl amel edileceğine dair uzun uzun bilgi verir.⁵⁴

1.1.b.b. Rivayetin Değerlendirmesi

Elimizdeki kaynaklarda bu duanın sıhhatini tartışmak bir yana hiçbir Sünni hadis edebiyatında bu dua yer almamaktadır. Burada da Cevşen duasında olduğu gibi her şeyden önce Peygamber (s.a.v.)'e aidiyeti hadis usulü açısından kesin değildir. Keza böyle meşhur bir duanın sahabe döneminde özellikle hulefa-i raşidin döneminde bilinip de diğer sahabe tarafından bilinmemesi, oldukça manidardır. Yine duanın Hasen b. Ali b. Ebi Talib'den Abbâsi Halifesi Harun er-Reşid'e ve Nureddin denilen şahsa senet açısından nasıl ulaştığı belli değildir. Rivayet bu açıdan seneden sağlam değildir. Keza beyitlerin lafzî olarak rivayet edilmesi de dü-

51 Şazelî, s. 510. Duanın faziletine dair bilgiler için bkz: s. 510.

52 Şazelî, s. 512.

53 Şazelî, s. 514.

54 Bkz: Şazelî, s. 512-531.

şündürücüdür. Hadis Edebiyatında elde mevcut olan rivayetlerin yok sayılacak kadar az olan hadislerin dışından rivayetleri manevi rivayetken bu beyitlerin lafzî olarak rivayeti ne kadar sağlam olduğu düşündürücüdür.

Allah'ın isimleri tevkifi'dir. Bu isimlere zatını isimlendirmek veya tavsif etmek ya bizzat kendisi Kuran-ı Kerim'de söyleyecek ya da o isimle Peygamber (s.a.v.) isimlendirecek. Hiç kimse sübutu sabit olmayan bir isimle Allah (c.c.)'ı isimlendiremez. Bugün ehli-i Kitabın elindeki İncil, Tevrat'ta yer alan Allah'a atfedilen isimlerin hiçbirisi o kitapların sıhhatinde şüphe bulunmasından dolayı doğru değildir. Keza Süryanice olan isimler de böyledir. Ehl-i kitabın kitaplarını tastik etmekten nehyedildik. Allah'a atfedilen bu tuhaf tuhaf okunması zor olan bu isimlerin doğruluğunda şüphe vardır. Bu isimlerin çok farklı manalar içeren belki de şirk içeren kelimeler olmadığı ne malumdur? Ancak işin en tuhaf yanı Kur'ân-ı Kerim'de Allah'a ait olduğunda şüphe olmayan isimler dururken ne senedi ne de manası sahih olmayan isimlerle Allah'a dua etmenin ne manası vardır ki? Halbuki Allah (c.c.) isimleri hakkında : “Allah'ın güzel isimleri vardır. Sizler O'na bu isimlerle dua ediniz...”⁵⁵ buyurmaktadır.

Keza ashâbtan hiç birisi gerek Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında ne de vefatından sonra hulefâ-i raşidin'de olduğu öne sürülen bu duayı talep etmemiştir. Duanın sadece hulefa-i raşidin arasında mütedavil olması neyle izah edilebilir? Ebu Hureyre gibi hadis talebine çok hırslı olan birisinin bile bu duaya ulaşmaması oldukça manidardır.

1.1.c. Cünnetü'l-Esmâ Duası

Gümüşhanevî bu duayı Şazelî cildinde s. 283'de yer vermektedir. Dua ile açıklama ise 368-457 sayfaları arasında haşiyede yer almaktadır. Bu haşiyelere bakıldığında farklı maksatlar için değişik ayetlerden virdlerin yapıldığı görülmektedir. Duanın şerhi Hücçetu'l-İslam Gazalî tarafından yapılmıştır.⁵⁶ Gümüşhanevî bu şerhi haşiyede zikretmektedir.

Dua, Şia kaynaklarında Seyyid Hasen b. el-Emîr İbrahim b. el-Emîr Masum el-Hüseynî el-Kazvinî'nin *Kitabu'l-Ediye* isimli eserinden el-Emîr es-Seyyid Hasen tarafından intinsah edildiği bilgisi yer almaktadır.⁵⁷ el-Emîr es-Seyyid Hasen el-Kazvinî *Kitabu'l-Ediye* (I, 390) isimli eserinde “ في الأرض والسماء للامام ابى حامد الغزالي (هذا شرح دعاء جنة الأسماء الممتازة ” başlığı ile yer vermiştir. Gazalî'ye atfedilen bu şerhin Samarra'da mustakil bir şerhinin mevcut olduğu “الحمد لله منزل الكتاب ذكر مفصلا وجاعل الملائكة رسلا” ile başladığı bildirilmektedir.⁵⁸ Müellif, mezkur eserde bu duanın Bağdad'taki Nizamiye medresesinde uzun yıllar kaldığını, Halifenin zaman zaman bu duayı kütüphaneden getirterek baktığını söylemektedir. Ayrıca aynı eserde Kufi yazısıyla yazılmış olan duanın Hz. Ali tarafından yazıldığı bilgisinin yanı sıra Hz. Ali'nin bu duayı daha sonra kendi taraftarından Ebû'l-Münzir lakaplı Abdullah b. Hasen'e mezkur duasının keyfiyetini öğrettiği bilgisi de yer almaktadır.⁵⁹

Gümüşhanevî, Cünnetü'l-Esmâ duasının faziletleri hakkında Hücçetu'l-İslam Gazalî'den istifade ettiğini haşiyede belirtmektedir. Keza Şazelî'ye cildinde s. 128'de gelen duanın kaynağı olarak haşiyede⁶⁰ İmam Yafî'nin *ed-Dürretu'n-Nâzirîn*'den alındığına dair bilgi yer almaktadır.

1.1.d. Hizb-i Seyf Duası

Bir başka örnek ise yine Hz. Ali'ye atfedilen *Hizbu's-Seyf* duasıdır. Bu dua Nakşibendîye cildinde s. 250'de yer almaktadır. Gümüşhanevî bu rivayetin faziletine dair herhangi bir malumat vermemektedir. Bu rivayet de Şîî kaynaklarında yer almaktadır.⁶¹

55 Araf, 7,180.

56 Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunûn*, I, 606.

57 *ez-Zerîatu ilâ Tesânifi'ş-Şia*, I, 402.

58 Bkz: *ez-Zerîatu ilâ Tesânifi'ş-Şia*, VIII, 190.

59 *ez-Zerîatu ilâ Tesânifi'ş-Şia*, VIII, 190-1, 306.

60 Bkz: Şazelî, s. 135.

61 Bkz: *Ed'îye Câmi'i'l-Ehâdis*, I, 120-124; *el-Beledü'l-Emin*, II, 15-19; *Menhecü'd-Daavat*, I, 147-153. (Şia CD)

Buraya kadar merfu olarak rivayet edilen ve halk arasında diğer dualara nispetle daha fazla bilinen duaları zikrettik. Bundan sonra vereceğimiz rivayetleri *Mecmûatu'l-Ahzâb* içerisinde bazı duaları numara ve isim vermeksizin vereceğiz. Zira bu duaların yukarıda verdiğimiz dualar gibi özel bir isimle anılmamaktadırlar.

İbn Arabî⁶² cildinde Peygamber (s.a.v.)'den حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هَلَالٍ الصَّوَّافُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ جَبْرِيلَ، أتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ اشْتَكَيْتَ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: «بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللَّهُ هِيَ طَمُوحُ الْأَمَالِ قَدْ خَابَتْ إِلَّا لَدَيْكَ وَمَعَاكِفُ الْهَمِّ قَدْ تَعَطَّلَتْ إِلَّا عَلَيْكَ وَمَذَاهِبُ الْعُقُولِ قَدْ سَمَتْ إِلَّا إِلَيْكَ الْهِيَ أَنْتَ الرَّجَاءُ وَالْيَكْمَلُ يَا أَكْرَمَ مَقْصُودٍ وَيَا أَجْوَدَ مَسْئُولٍ هَرَبْتَ إِلَيْكَ بِنَفْسِي يَا مَلْجَأَ الْهَارِبِينَ بِاثْقَالِ الذُّنُوبِ أَحْمَلُهَا عَلَى ظَهْرِي لَا أَجِدُ لِي إِلَيْكَ شَافِعًا سِوَى مَعْرِفَتِي أَنْتَ أَقْرَبُ مِنْ رَجَاءِ الطَّالِبُونَ وَأَمَلُ مَا لَدَيْهِ الرَّاعِبُونَ يَا مَنْ فَتَقَ الْعُقُولَ بِمَعْرِفَتِهِ وَأَطْلَقَ الْأَلْسَانَ بِحَمْدِهِ وَجَعَلَ مَا أَمْتَنَ بِهِ عَلَى عِبَادِهِ كِفَاءً لِتَأْدِيَةِ حَقِّهِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَلَا تَجْعَلْ لِلْهَمِّ عَلَى عَقْلِي سَبِيلًا وَلَا لِلْبَاطِلِ عَلَى أَقْلِبِي دَلِيلًا يَا خَيْرَ مَرْجُوءٍ يَا أَكْرَمَ مَدْعُوٍّ يَا أَحْسَنَ مَنْ كَرَّمَكَ أَنْ أَرْجِعَ عَنْ بَابِكَ بِالْخِيَّةِ مَصْرُوفًا وَلَسْتُ أَعْرِفُ رَبًّا وَمَوْلَى وَمَلْجَأً سِوَاكَ إِلَّا بِإِحْسَانٍ مَوْصُوفًا رَبِّي أَغْفِرُوا رَحِمًا وَتَجَاوَزَ عَمَّا تَعَلَّمَ أَنْتَ أَنْتَ الْأَجَلُ الْأَكْرَمُ وَأَنْتَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ شَكْلِي فِيهِ»⁶³ şeklinde gelen bu dua ayrıca Şii⁶⁴ kaynaklarında yer aldığı gibi İbn Arabî cildinde yer alan ve «بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ»⁶⁵ şeklinde gelen bu rivayet⁶⁶ de, Şii kaynaklarında yer almaktadır.⁶⁶

Yine İbn Arabî⁶⁷ cildinde yer alan «بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ»⁶⁷ şeklinde gelen bu dua ayrıca Şii kaynaklarında yer almaktadır.⁶⁷

دَعَاؤُهُ فِي أَثَرِ الصَّلَاةِ - فِي كَنْزِ الْكِرَامِيِّ: مسندا عن أنس قال: كان رسول الله (صلى الله عليه وآله) يدعو في أثر الصلاة فيقول: «اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع وقلب لا يخشع ونفس لا تشبع ودعاء لا يسمع، اللهم إني أعوذ بك من هؤلاء الأربع». صلواته ودعاؤه أول السنة ٣٤ - وعن السيد ابن طاووس في الإقبال: مسندا عن محمد بن الفضيل الصيرفي قال: حدثنا علي بن موسى الرضا عن أبيه عن جده عن آبائه (عليهم السلام) قال: كان رسول الله (صلى الله عليه وآله) يصلي أول يوم من المحرم ركعتين، فإذا فرغ رفع يديه ودعا بهذا الدعاء ثلاث مرات: اللهم أنت الإله القديم، وهذه سنة جديدة، فأسألك فيها العصمة من الشيطان، والقوة على هذه النفس الأمارة بالسوء، والاشتغال بما يقربني إليك، يا كريم، يا ذا الجلال والاکرام، يا عماد من لا عماد له، يا ذخيرة من لا ذخيرة له، يا حرز من لا حرز له، يا غياث من لا غياث له، يا سند من لا سند له، يا كنز من لا كنز له، يا حسن البلاء يا عظيم الرجاء، يا عز الضعفاء، يا منقذ الغرقى، يا منجي الهلكى، يا منعم، يا مجمل، يا مفضل، يا محسن، أنت الذي سجد لك سواد الليل، ونور النهار، وضوء القمر، وشعاع الشمس، ودوي الماء، وحفيف الشجر، يا الله لا شريك لك، اللهم اجعلنا خيرا مما يظنون، واغفر لنا ما لا يعلمون، حسبى الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم، آمنا به، كل من عند ربنا، وما يذكر إلا أولو الأبواب، ربنا لا تزغ قلوبنا وهب لنا من لدنك رحمة إنك أنت الوهاب. دعاؤه ليلة النصف من شعبان وعن السيد ابن طاووس في الإقبال: في أعمال ليلة النصف من شعبان - إلى أن قال: - وكان رسول الله (صلى الله عليه وآله) يدعو

62 Bkz: İbn Arabî, s. 582.

63 Müslim b. Haccac Ebu'l-Hasen el-Kuşeyrî, Sahih, (Muhammed Fuad Abdalbaki), Beyrut, trhs., IV, 1718, no: 2186; Tirmizî, Muhammed b. İsbâ, *Sünen*, (thk ve talik: Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuad Abdalbaki- İbrahim Atve), Mısır, 1975, III, 294, no: 972; İbn Mâce, II, 1164, no: 3523, ayrıca bkz: İbn Ebî Şeybe, *Musannef İbn Ebî Şeybe*, (Adil b. Yusuf el-Azzazi-Ahmed b. Ferid el-Mezidi), Riyad, 1997, I. bsk., V, 46, 47, VI, 62-63, Ahmed, *Müsned*, XVII, 323, no: 11225, XVIII, 92, no: 11534, Nesâî, *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*, (thk: Faruk Hamade), Beyrut, 1406, II. Bsk., I, 552, no: 1003.

64 Bkz: Tûsî, *el-Emalî*, II, 229; Tabatâbî, *Sünenü'n-Nebî*, I, 281; Ayetullah Şeyh Ali Münavi, *Müstedrek Sefinetü'l-Bihâr*; I, 190; II, 30; Meclisî, *Bihârü'l-Envâr*, XVIII, 71; XXXXXX, 7, 30.

65 Bkz: İbn Arabî, s. 544.

66 ed-Dâmad, *İsna Aşara Risâleten*, VIII, 69 Şia CD'den; ayrıca bkz: Muhammed Bakır el-Meclisî, *Bihârü'l-Envâr*, Beyrut, XXXXXXXXIV, 349.

67 Bkz: İbn Arabî, s. 550.

da öğreterek vermiş. Öyle ki bu dua sayesinde hilafet Emevîler'den Abbâsî'lere geçmiştir.”⁸⁰

Şazelî cildinde⁸¹ Hz. Ali'den rivayet edilen ve merfu hadis olduğu ileri sürülen rivayet⁸², keza yine Şazelî cildinde Peygamber (s.a.v.)'e atfedilen dua⁸³ hem Sünnî hem de Şia kaynaklarında yer almamaktadır.

İbn Arabî⁸⁴'da Hasen b. Ali'den gelen dua Şia kaynaklarında ise Gümüşhanevî'nin rivayet ettiği şekilde “ ولدها الحسن دعاء يردده : الحمد الذي لا ينسى من ذكره ، و لا يخيب من دعاه ، و لا يقطع ” gelirken⁸⁵ Sünnî kaynaklarda Danyal (a.s.)'in duasının bir kısmı şeklinde gelmektedir.⁸⁶ Dua şu şekildedir: «أتى بخت نصر بدانيال النبي صلى الله عليه وسلم فأمر به فحبس، وضرى أسدين، فألقاهما في جب معه، فطين عليه وعلى الأسدين خمسة أيام، ثم فتح عليه بعد خمسة أيام فوجد دانيال قائماً يصلي والأسدان في ناحية الجب لم يعرضا له، قال بخت نصر: أخبرني ماذا قلت فدفعت عنك؟ قال قلت: الحمد لله الذي لا ينسى من ذكره، الحمد لله الذي لا يخيب من دعاه، الحمد لله الذي لا يكل من توكل عليه إلى غيره، الحمد لله الذي هو ثقنتنا حين تنقطع عنا الحيل، الحمد لله الذي هو رجاؤنا حين تسوء ظنوننا بأعمالنا، الحمد لله الذي يكشف ضرنا عند كربنا، الحمد لله الذي يجزي بالإحسان إحساننا، الحمد لله الذي يجزي بالصبر نجاة». «ابن أبي الدنيا في الشكر» وسنده حسن.

Fıcal daniyal: الحمد لله “İstiaze-i Usbuiyye” duası Şii kaynakta⁸⁸ الذي لا ينسى من ذكره، الحمد لله الذي لا يخيب من دعاه، الحمد لله الذي من توكل عليه كفاه، الحمد لله الذي من وثق به لم يكله إلى غيره، الحمد لله الذي يجزي بالإحسان إحساننا، الحمد لله الذي يجزي بالصبر نجاة، الحمد لله الذي يكشف ضرنا عند كربتنا، الحمد لله الذي هو ثقنتنا حين تنقطع الحيل منا، الحمد لله الذي هو “ bu kadarlık kısmıyla rivayet edilmekte, *Mecmuatu'l-Ahâb'*taki haliyle eksiksiz bir şekilde bulunmamaktadır.

İbn Arabî⁸⁹ cildinde “Ehl-i Beyt'ten” şeklinde gelen dua, bazı lafız farklılıklarıyla birlikte Sünnî⁹⁰ ve Şii⁹¹ kaynaklarda yer almaktadır.

80 Bkz: Nakşibendî, s. 622. (Haşiye)

81 Bkz: Şazelî, s. 265

82 Bkz: Şazelî, s. 262

83 Bkz: Şazelî, s. 315.

84 Bkz: İbn Arabî, s. 560.

85 Bkz: *Fî Zilali Nehcu'l-Belağa*, s. 2.

86 Hinî, Alâuddin Ali Hüsâmiddin İbn Kâdî Hân el-Kâdirî el-Burhanfûrî, *Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, (thk: Bekri Hayyani-Safvetu's-Saka), Beyrut, 1981, V. bsk., II, 655 no: 4995; Ayrıca bkz.; İbn Ebî'd-Dünya, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân el-Bağdadî, *el-Kanatu ve'Teaffuf*, (Thk: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1993, I. bsk., I, 65; *el-Fercu ba'de-Ş-Şidde*, (thk: Ebû Huzeyfe, Ubeydullah b. Aliye), Mısır, 1988, II. bsk., I, 75; *eş-Şükr*, (thk: Bedr el-Bedr), Kuveyt, 1980, I, 60; Buna benzer şekilde Şii kaynaklarda da yer almaktadır. Bkz. Ayetullah eş-Şeyh Ali el-Münâvî, *Müstedrek Sefinetu'l-Bihâr*, 133,1; Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XIV, 163.

87 Nakşibendî, s. 236-238.

88 es-Seyyid Haşim el-Bahrani, (), el-Burhan fi Tefsiri'l-Kuran, byy., trhs., II, 277; Tûsî, *el-Emâlî*, I, 339; Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XIV, 358.

89 Bkz: İbn Arabî, s. 545.

90 Bkz: Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hüsrevî el-Horasânî, *Marifet'us-Sünen ve'l-Âsâr*, (thk: Abdulmu'ti Emin Kal'acî), Beyrut, 1991, I. bsk., VII, 83, no: 9374; Ebu'l-Kasım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh b. Cafer b. Abdillâh b. Cüneyd el-Beceli er-Râzî, *Fevaid*, (thk: Hamdi Abdilmeccid es-Silefi), Riyad, 1412, I. bsk., II, 122, no: 1318; ayrıca bkz.; Hindi, *Kenzu'l-Ummâl*, II, 651.

91 Bkz. Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XXXXXXVIII, 194. Burada Cafer b. Ebi Talib'in tesbihati olarak gelmektedir. Ayrıca aynı eserde farklı yerlerde lafız farklılıklarıyla birlikte yer almaktadır.

”اللهم يا عدتي عند شدتي، ويا غوثي عند كربتي، احرسني بعينك التي لا تنام واكنفني بركنك الذي لا يرام، وارحمني بقدرتك على فلا أهلك وأنت رجائي. اللهم انك اكبرو أجل وأقدر مما أخاف واحذر، اللهم بك أدراً في نحره، واستعيذ من شره إنك على كل شئ ”اللهم إني أعوذ بك من Rivayet Şîi kaynaklarda yer almaktadır⁹³ Keza yine Zeynelabidin’den من اللهم إني أعوذ بك من Rivayet Şîi kaynaklarda yer almaktadır.⁹⁴

»يا سابق الفوت، يا سامع كل صوت، يا محيي مûsâ Kâzîm’ın duası العظام وهي رميم بعد الموت، أسألك باسمك العظيم الأعظم أن تصلي على محمد عبدك ورسولك وعلى أهل فيه⁹⁶ formuyla Şîi kaynakta yer almaktadır.

İbn Arabî⁹⁷’de ve Nakşibendî⁹⁸ cildinde Cafer-i Sadık’tan gelen dua’nın kaynaklarına ne Sünnî ne de Şîi kaynaklarda ulaşamadık. Ayrıca Hz. Ali’den rivayet edilen Şazelî cildinde yer alan Hizb-i li def’ taun⁹⁹, Hizb-i İzzet¹⁰⁰, ”يا علي إيا مؤمن يقول في الدهر“¹⁰¹, formunda gelen hadis, fatihanın havası¹⁰², Hizb-i Hazreti Ali¹⁰³ ve Hz. Ali’ye ait olduğu söylenen haftalık dualara da ulaşamadık.¹⁰⁴

1.2.Diğer Sahabeden Gelen Rivayetler

Bu bölümde *Mecmûatu'l-Ahzâb*’da yer alan ve farklı sahabeye atfedilen bazı duaların kaynaklarını inceleyeceğiz.

İbn Arabî¹⁰⁵ Hz. Ebû Bekr’den rivayet edilen ”علم رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ الصُّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنْ يَقُولَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُحَمَّدَ نَبِيكَ وَإِبْرَاهِيمَ خَلِيْلِكَ وَمُوسَى نَجِيكَ وَعِيسَى كَلِمَتِكَ وَرُوحَكَ وَتُورَةَ مُوسَى وَإِنجِيلَ عِيسَى وَزُبُورَ دَاوُدَ وَفِرْقَانَ مُحَمَّدَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ وَبِكُلِّ وَحِي أَوْحِيته أَوْ قَضَاءَ قَضِيته أَوْ سَائِلَ أُعْطِيته أَوْ غَنِي أَفْقَرته أَوْ فَقِيرَ أُغْنِيته أَوْ ضَالَّ هَدِيته وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي بَثَّتْ بِهِ أَرْزَاقَ الْعِبَادِ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى الْأَرْضِ فَاسْتَقَرَّتْ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى السَّمَاوَاتِ فَاسْتَقَلَّتْ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى الْجِبَالِ فَارْتَفَعَتْ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي اسْتَقَلَّ بِهِ عَرْشُكَ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الطَّاهِرِ الْأَحَدِ الصَّمَدِ الْوَتَرِ الْمُنْزَلِ فِي كِتَابِكَ مِنْ لَدُنْكَ مِنَ النُّورِ الْمُبِينِ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى النَّهَارِ فَاسْتَنَارَ وَعَلَى اللَّيْلِ فَاطْلَمَ وَبِعِظْمَتِكَ وَكِبْرِيَاكَ وَبِنُورِ وَجْهِكَ الْكَرِيمِ أَنْ تَرْزُقَنِي الْقُرْآنَ وَالْعِلْمَ بِهِ وَتَخْلُطَهُ بِلِحْمِي وَدَمِي وَبِصْرِي وَتَسْتَعْمَلَ بِهِ جَسَدِي بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِالرَّحْمَنِ“ bu dua temel hadis kaynaklarında değil tali bir eserde yer almaktadır.¹⁰⁶

92 Bkz: İbn Arabî, s. 562; ayrıca aynı eserde s. 231, 546 da farklı dualar da yer almaktadır.

93 Bkz: Meclisî, *Bihârü'l-Envâr*, XXXVII, 175; Şerifi, *Kelîmâtü'l-İmam el-Hüseyn*, II, 278.

94 Bkz: İbn Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehcü'l-Belağâ*, s. 8; ”قدیر“ کسیمی yer almamaktadır.; er-Rişherî, *Mizânü'l-Hikme*, III, 115 Duanın sadece ilk satırı yer almaktadır.; *Enisü'l-Müminin*, IV, 31.

95 Bkz: İbn Arabî, s. 558.

96 Bkz: Ayetullah Şeyh Ali el-Münâvî, *Müstedrek Sefînetü'l-Bihâr*, III, 1, Bazı lafız farklılıklarıyla beraber.

97 Bkz: İbn Arabî, s. 547.

98 Bkz. Nakşibendî, s. 236-239.

99 Bkz: Şazelî, s. 250.

100 Bkz: Şazelî, s. 251-2.

101 Bkz: Şazelî, s. 251-2.

102 Bkz: Şazelî, s. 263-4.

103 Bkz: Şazelî, s. 265-267.

104 Bkz. Şazelî, s. 245-249.

105 Bkz: İbn Arabî, s. 547-8

106 Irakî, Zeynuddin Abdurrahman b. el-Hüseyn b. Abdurrahman b. Ebi Bekr b. İbrahim, *el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar*, Beyrut, 2005, I, 374, Şamile CD’den; krş: Gülen Fethullah, *el-Kulûbu'd-Dâria*, İstanbul, s. 22-3;

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ
مَالِكِ بْنِ مَعْوَلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: اللَّهُمَّ
إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ، وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.
hadis, *Kütüb-i Sitte*¹⁰⁸, *Müs-
ned-i Ahmed*¹⁰⁹ ve daha başka eserlerde yer almaktadır.

İbn Arabî¹¹⁰ cildinde yer alan *Esmâ bintü Zeyd*'in rivayet ettiği
يُونُسُ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْدٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ زَيْدٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: «اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} [البقرة]، وَقَاتِحَةَ سُورَةِ
[آل عمران: 2] {إِلْمُ اللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} {آل عمران: 2}almaktadır.¹¹¹

İbn Arabî¹¹² cildinde Ebû'd-Derdâ'nın «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ» şeklindeki gelen duası *ed-Duâ*¹¹³ ve *el-Muğni*¹¹⁴'de gelmektedir.

«حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مَعْوَلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ
الْأَحَدُ الصَّمَدُ، الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، فَقَالَ: «لَقَدْ سَأَلَ اللَّهُ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ، الَّذِي إِذَا دُعِيَ
بِهِ أَجَابَ، وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ» şeklinde verdiği dua sahâbi Bureyda'dan olmak üzere değişik kaynaklarda rivayet edilmektedir.¹¹⁶

«جامع معمر بن - أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِيَانَ، عَنْ
عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَتِيبَةَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: «ثَلَاثٌ مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ الْخَيْرَ يُحَفِّظُهُنَّ، ثُمَّ لَا يَنْسِيَهُنَّ: اللَّهُمَّ إِنِّي صَعِيفٌ
رِضَاكَ فِي رِضَاكَ صَعِيفِي، وَخُذْ إِلَى الْخَيْرِ بِنَاصِيَتِي، وَاجْعَلِ الْإِسْلَامَ مُنْتَهَى رِضَائِي»
Câmi'si¹¹⁸, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*¹¹⁹ ve daha başka kaynaklarda yer almaktadır.¹²⁰

107 İbn Arabî, s. 552.

108 Ebû Davud, Süleyman b. Eşas es-Sicistânî, *Sünen*, (thk: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Beyrut, II, 79, no: 1493; Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünen*, (thk ve talik: Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuad Abdulkaki- İbrahim Atve), Mısır, 1975, V, 515, no: 3475; Abdurrezak b. Hemmam, *Musanef*, (thk: Habiburrahman el-Azami), Beyrut, 1403, II. Bsk., II, 485, no: 4178; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübra*, VII, 126, no: 7619.

109 Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *Müsned*, (thk: Şuayb el-Arnâvud-Adil Mürşid ve diğerleri), Beyrut, I. bsk., 2001, , XXXVIII, 64, no: 22965.

110 İbn Arabî, s. 567.

111 Bkz: Ebû Davud, *Sünen*, II, 80, no: 1496; Tirmizî, *Sünen*, V, 517, no: 3478; İbn Ebi Şeybe, *Musanef*, VI, 47, no: 29363; İshâk b. Rahuveyh, *Müsned*, (thk: Abdulfâfur b. Abdilhakk el-Beluşi), Medine-i Münevvere, 1991, I. bsk., V, 183.

112 Bkz: İbn Arabî, s. 552.

113 Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyüb b. Mutayr el-Lahmî eş-Şamî, *ed-Dua*, (thk: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1413, I. bsk., I, 128, no: 343. (Rivayet zayıftır.)

114 Irakî, Ebu'l-Fadl Zeynuddin Abdirrahim b. el-Hüseyn b. Abdirrahman b. Ebî Bekr b. İbrahim, *el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar fi Tahrici ma fi'l-lhya mine'l-Ahbâr -lhyau Ulumiddin'in hamişinde-*, Beyrut, 2005, I. bsk., I, 375, no: 1.

115 Bkz: İbn Arabî, s. 567.

116 Bkz: İbn Ebi Şeybe, *Musanef*, VI, 47, no: 29360; Ayrıca bkz: İbn Mâce, *Sünen*, II, 1267, no: 3857; Ahmed, *Müsned*, XXXVIII, 149, no: 23041; Bezzar, *Müsned*, X, 325, no: 4451; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 9, no: 9754.

117 Bkz: İbn Arabî, s. 552.

118 Mamer b. Raşid, *el-Cami*, X, 444, no: 19651. أبو جعفر أحمد بن محمد بن سلامة بن عبد الملك بن سلمة الأزدي الحجري المصري المعروف بالطحاو

119 Tahavî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdi el-Misrî, *Müşkilü'l-Âsâr*, (thk: Şuayb Arnâvud), Beyrut, 1415, I. bsk., I, 166, no: 180.

120 Bkz: el-Hakim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek ala's-Sahihayn*, I, 708, no: 1931. *Mucem İbni'l-Arabî*, Suudi Arabistan, 1997, I. bsk., II, 544, h.no: 1029.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو حَدَّثَنَا ENES B. MALİK'İN CİLDİNDE İbn Arabî¹²¹ cildinde Enes b. Malik'in HADİTİ: قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَحَدِّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، الْمَنَّانُ، بَدِيْعِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ: «لَقَدْ سَأَلَ اللَّهُ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ، الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ، وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أُجَابَ» duası şeklinde gelen rivayet İbn Mâce¹²² ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*¹²³'in yer almaktadır.

عن ابن عباس، انه قال: كان في صدر الزبور الصدر الاول... Nakşibendî¹²⁴ cildinde İbn Abbas'tan "الى تمام ستة عشر صدرا...[...رأيتہ في خزانه (الصدر) ونسخة منه عند السيد حسين بن علي الهمداني المعاصر بالنجف. ادعى في اوله، انه كان سريانيا فنظمها ابن عباس (؟) بالعربية في احدوابعين بيتا. اوله : أنا المقصود لا تقصد سوى * كثير الخير فأطلبني تجديني وآخره : انا الرب الذي لا ظلم عندي * ولست أجور : أشكاله rivayet edilen "Ayātu'z-Zebûr" duasına Şii bir kaynakta yine İbn Abbâs'tan ulaşabildik¹²⁵.

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا وَمُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيَّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ امْرَأَةٍ وَهَبِ بْنِ مُنْبَهٍ، عَنْ وَهَبِ بْنِ مُنْبَهٍ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَهُ: تَجِدُ فِيهَا يَفْرَأُ مِنَ الْكُتُبِ دُعَاءً مُسْتَجَابًا تَدْعُو بِهِ عِنْدَ الْكَرْبِ؟ قَالَ: نَعَمْ، اللَّهُمَّ! إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا مَنْ يَمْلِكُ حَوَائِجَ السَّائِلِينَ، وَيَعْلَمُ ضَمِيرَ الصَّامِتِينَ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ مَسْأَلَةٍ مِنْكَ سَمْعًا حَاضِرًا وَجَوَابًا عَتِيدًا، وَلِكُلِّ صَامِتٍ مِنْكَ عِلْمًا مُحِيطًا بَاطِنًا، مَوَاعِيدِكَ الصَّادِقَةَ وَأَيَادِيكَ الْفَاضِلَةَ وَرَحْمَتِكَ الْوَاسِعَةَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: هَذَا الدُّعَاءُ عَلَّمْتُهُ فِي النَّوْمِ، مَا كُنْتُ أَرَى أَنْ أَحَدًا يُحْسِنُهُ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي الدُّنْيَا يَقُولُ: عَسَرْتُ عَلَيَّ حَاجَةٌ زَمَانًا، فَكَتَبْتُ هَذَا الْحَدِيثَ إِمْلَاءً وَقَلْتُهُ، فَقَضَيْتُ حَاجَتِي فِي يَوْمٍ كَتَبْتُ هَذَا الْحَدِيثَ edebiyatında değil, tali bir kaynakta yer almaktadır.¹²⁷

İbn Abbâs ve Ebû'd-Derdâ'nın beraber rivayet ettikleri ism-i azam duası olan "رَبِّ رَبِّ" vaخرج بن أبي الدنيا" bu duanın Hz. Âişe tarikiyle olan "عَنْ عَائِشَةَ إِذَا قَالَ الْعَبْدُ يَا رَبِّ يَا رَبِّ" rivayeti de *Fethu'l-Bârî*'de gelmektedir. Bu haberin "عَطَاءٌ قَالَ: مَا قَالَ عَبْدٌ يَا رَبِّ يَا رَبِّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، إِلَّا نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ" şeklinde gelen rivayeti ise Âta¹²⁹'dan gelmektedir. Ancak Muâviye¹³⁰'den gelen rivayete ulaşamadık. Yine İbn Arabî¹³¹ cildinde İbn Abbâs'dan rivayet edilen "اللهم إني أسئلك باسمك الاعلى الاعز الاجل الاكرم" şeklinde gelen dua Şii¹³² kaynaklarda "اللهم إني أسئلك باسمك الاعلى الاكبر الاعز الاجل الاعظم" şeklinde Ebû Abdillah'tan rivayet edilmektedir. Sünnî kaynaklarda ise böyle bir rivayet yer almamaktadır.

121 Bkz: İbn Arabî, s. 567.

122 İbn Mâce, *Sünen*, h.no: 3858, II, 1268. Elbanî hadis hakkında "hasen-sahih" hükmünü verir.

123 Ahmed, *Müsned*, XIX, 238, h.no: 12205.; Ayrıca bkz: İbn Ebî Şeybe, *Musanef*, I, 2720.

124 Bkz., Nakşibendî, s. 234-236.

125 Bkz: *ez-Zeria ila Tasanifi's-Şia*, XVII, 43.

126 Bkz: İbn Arabî, s. 551-2.

127 Bkz: Ebû Bekr Ahmed b. Mervan ed-Dineverî el-Mâlikî, *el-Mücâlesetu ve Cevâhiru'l-İlm*, (thk: Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasen Âl-i Selmân, Beyrut, VI, 139, no: 2470.

128 Bkz: İbn Ebî Şeybe, *Musanef*, VI, 474, no: 29365; VII, 233, no: 35610; Taberânî, *ed-Duâ*, I, 54, no: 119; Hâkim, *Müstedrek*, I, 684, h.no: 1860; Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb b. el-Hasen el-Bağdadî el-Hanbelî, *Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem fi Şerhi Hamsine hadisen bin Cevamii'l-Kelim*, (thk: Şuayb Arnâvud-İbrahim Bacis), Beyrut, 2001, VII: bsk., I, 274.

129 Bkz: Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb b. el-Hasen el-Bağdadî el-Hanbelî, *Camiu'l-Ulum ve 'l-Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen bin Cevamii'l-Kelim*, (thk: Şuayb Arnâvud-İbrahim Bacis), Beyrut, 2001, VII: bsk., I, 274.

130 Bkz: İbn Arabî. 568.

131 Bkz: İbn Arabî, s. 568.

132 Bkz: Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 92/59.

Esmâ-i Enbiyâ duası¹³³ olarak verilen duanın kaynağına temas etmeyen Gümüşhanevî, şerhi esnasında من منذرين و منذرين من ثلاثه عشر رسولا مبشرين و منذرين من ثلاثه عشر رسولا مبشرين و منذرين من ثلاثه عشر رسولا مبشرين “ان الله تعالى بعث بالحق الى عبادہ ثلثمائة و ثلاثة عشر رسولا مبشرين و منذرين من ثلاثه عشر رسولا مبشرين و منذرين من ثلاثه عشر رسولا مبشرين” bir hadis rivayet eder. Ancak böyle bir hadise ulaşamadık.

Ayrıca; Şazelî¹³⁴ cildinde yer alan Ukkâşe (r.a.)’a ait olan Hizb-ı Hıfz duasına ve Üsâme b. Zeyd¹³⁵’e ait olan evrâda, İbn Arabî¹³⁶’de yer alan Ebû Dücâne hadisine, keza İbn Arabî¹³⁷ cildindeki Sad b. Ebî Vakkas’ın ve İbn Mesud¹³⁸’un duasına ulaşamadık. Nakşibendî¹³⁹ cildinde yer alan Osman (r.a.)’a ait münacatına ve İbn Arabî¹⁴⁰ cildinde Hamza (r.a.)’dan gelen dua Sünnî ve Şîî kaynaklarda yer almamaktadır.

2. Tabiiinden Gelen Rivayetler

Hiz. Ali’nin yaptığı dualardan birisi olduğu ileri sürülen maktu rivayet ise şöyledir: Gümüşhanevî, İbn Arabî¹⁴¹ cildinde Peygamber (s.a.v.)’den gelen عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ بَنِ حُمَيْدٍ، عَنْ رَجُلٍ يُدْعَى سَالِمًا، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ عَلِيٍّ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ رَضِيَتْ عَمَلُهُ، وَقَصَرَتْ أَمَلُهُ، وَأَطَلَتْ عُمُرُهُ، وَأَحْيَيْتُهُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَيَاةً طَيِّبَةً، وَرَزَقْتُهُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْقُذُ، وَقَرَحَةً لَا تَرْتَدُّ، وَمُرَافَقَةً نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِبْرَاهِيمَ فِي أَعْلَى جَنَّةِ الْخُلْدِ، اللَّهُمَّ هَبْ لِي شِعْفًا يُوَجِّلُ لَهْ قَلْبِي، وَتَدْمَعُ لَهْ عَيْنِي، وَيَفْشَعِرُ لَهْ جَلْدِي، وَيَتَجَافَى لَهْ جَنْبِي، وَأَجِدُ نَفْعَهُ فِي قَلْبِي، اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي مِنَ النَّفَاقِ، وَصُدْرِي مِنَ الْغُلِّ، وَأَعْمَالِي مِنَ الرِّيَاءِ، وَعَيْنِي مِنَ الْخِيَانَةِ، وَلِسَانِي مِنَ الْكُذْبِ، وَبَارِكْ لِي فِي سَمْعِي وَقَلْبِي، وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُودُ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ الَّذِي أَشْرَقَتْ لَهْ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ، وَكُشِفَتْ بِهِ الظُّلُمَاتُ، وَصَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الْأَوْلِيِّينَ وَالْآخِرِينَ، مِنْ أَنْ يَجِلَّ عَلَيَّ غَضَبُكَ، أَوْ يَنْزِلَ بِي سَخَطُكَ، أَوْ أَتْبِعَ هَوَايَ بِغَيْرِ هُدًى مِنْكَ، أَوْ أَقُولَ لِلذِّينِ كَفَرُوا: هُوَلاءِ أَهْدَى مِنْ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا، اللَّهُمَّ كُنْ لِي بَرًّا رَوْفًا رَحِيمًا، بِحَاجَتِي حَقِيًّا، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي يَا غَفَّارُ، وَتُبْ عَلَيَّ يَا تَوَّابُ، وَارْحَمْنِي يَا رَحْمَنُ، وَأَعْفُ عَنِّي يَا حَلِيمُ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي زِهَادَةً، وَاجْتِهَادًا فِي الْعِبَادَةِ، وَلَقْنِي إِيَّاكَ عَلَى شَهَادَةٍ سَبَقَتْ بُشْرَاهَا وَحَقَّقَهَا وَفَرَّحَهَا جَزَعَهَا، يَا رَبِّ لَقْنِي عِنْدَ الْمَوْتِ نَضْرَةً، وَبَهْجَةً، وَفَرَّةً عَيْنٍ، وَرَاحَةً فِي الْمَوْتِ، اللَّهُمَّ لَقْنِي فِي قَبْرِي ثَبَاتَ الْمَنْطِقِ، وَفَرَّةً عَيْنِ الْمُنْطَرِ، وَسَعَةً فِي الْمَنْزِلِ، اللَّهُمَّ فَمْنِي مِنْ عَمَلِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَوْقِفًا يَبِيضُ بِهِ وَجْهِي، وَيَثْبُتُ بِهِ مَقَالَتِي، وَتَقْرُّ بِهِ عَيْنِي، وَتَنْزِلُ بِهِ عَلَيَّ أَمْنِيَّتِي، وَتَنْظُرُ إِلَيَّ بِوَجْهِكَ نَظْرَةً اسْتَكْمَلَ بِهَا الْكِرَامَةَ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى فِي أَعْلَى عِلِّيَّينَ، فَإِنَّ نِعْمَتَكَ تُمُّ الصَّالِحَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي صَعِيفٌ « bu dua Sünnî kaynaklarda yer almaktadır.¹⁴²

Hasen-i Basrî’ye ait olduğu söylenen istiğfarları Gümüşhanevî, değişik nüshalardan karşılaştırarak yaptığı söylemesine karşılık eser isimlerine temas etmemektedir.¹⁴³

133 Bkz: Nakşibendî, s. 623. (Haşiye)

134 Bkz: Şazelî, s. 206-207.

135 Bkz: Şazelî, s. 207-243

136 İbn Arabî, s. 555.

137 Bkz: İbn Arabî, s. 567.

138 Bkz: İbn Arabî, s. 561.

139 Bkz., Nakşibendî, s. 86.

140 Bkz: İbn Arabî, s. 544.

141 Bkz. İbn Arabî, s. 543-4.

142 Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absî, *el-Musannaf fi’l-Ehâdis ve’l-Âsâr*, (thk: Kemal Yusuf el-Hût), Riyad, 1409, I. bsk., VI, 66, no: 29521; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh, *Müsned*, (thk: Şuayb Arnâvud-Adil Mürşid ve diğerleri), Beyrut, 2001, I. bsk., XXXII, 144, no: 19402.

143 Bkz: Nakşibendî, s. 598, (Haşiye)

Nakşibendî¹⁴⁴, cildinde yer alan Hasen-i Basri'ye ait günlük virdlere keza yine mezkûr ciltte¹⁴⁵ yer alan haftalık virdlere ve yine aynı ciltte Üveys el-Karnî¹⁴⁶'ye ait olan virde de ulaşamadık.

B. Bazı Tarikatların Ve Âlimlerin Vird/Evrâd, Hiziblerine Dair Rivayetler

Tarikatlara ait vird ve dualara Nakşibendî cildinde fazlaca ağırlık veren Gümüşhanevî'nin Nakşibendî cildinde yer alan Mevlana Celalettin Rumî'ye ait olduğu söylenen virdin şerhini Gümüşhanevî, Karahisar müftisi Fevzî b. Osman'dan nakletmektedir. Ancak bunu hangi eserden aldığına temas etmemiştir.¹⁴⁷

Abdulkadir Geylanî'ye ait olan salavât-ı şerife'lerin şerhini Abdulganî en-Nablusî el-Hanefî'nin *Kitabu'l-Mebânî ve Mevkebu'l-Meânî* isimli eserinden¹⁴⁸ naklettiğine işaret ederken, Ahmed el-Rufâî'ye ait olan duanın kaynağı olarak Rufâî'nin bizzat dedesi olan Peygamber (s.a.v.)'den aldığına dair bilgi verir.¹⁴⁹

Ricâl-i Gayb duasının şerhinde¹⁵⁰ duanın kaynağı hakkında Gümüşhanevî, Muhyiddin-i Arabî, Abdurrahman b. Ubeyd'den naklen Peygamber (s.a.v.)'in ricâl-i gayb hakkındaki sözlerini nakleder. İbn Arabî'nin hangi eserden naklettiğini belirtmeyen Gümüşhanevî, burada ricâl-i gaybin sayıları ve görevleri hakkında uzun uzun bilgi verir.¹⁵¹

Hizbu'n-Nasr duasının şerhinde müellif havas ve esrarına dair bilgi vermesinin yanı sıra¹⁵² gramer bilgilerine de yer vermiş ve görüşünü desteklemek için *Telhîsu'l-Edille*'de de böyledir, demiştir. İsm-i Azam'a dair İbn Abbâs'tan "اسم الله الاعظم اذا دعى به اجاب" şeklindeki rivayete rastlayamadık. Bu rivayetin *Tefsîru't-Teyisîr*'de de böyle olduğunu belirtir. Ancak bu rivayet hadis edebiyatında حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبرَاهِيمَ الدَّمَشَقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ، عَنِ الْقَاسِمِ قَالَ: « اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ فِي سُورَةِ ثَلَاثِ: الْبَقْرَةِ، وَالْأَمْرَانِ، وَطِهٍ ¹⁵³ » şeklinde gelmektedir.

Hizb-i Bahr'i Şazeli Allah ve Peygamber (s.a.v.)'in isteği doğrultusunda yazmış.¹⁵⁴ Yazma sebebi olarak bir başka rivayette şöyledir: Şazeli قَلَزَمَ/Kalzem denizinde rüzgârsızlıktan mahsur kalınca Peygamber (s.a.v.) bu duayı ona öğretmiştir.¹⁵⁵ Duanın havas ve esrarına dair oldukça uzun bir malumat verilmektedir.¹⁵⁶

144 Bkz., Nakşibendî, s. 197-221.

145 Bkz. Nakşibendî, s. 197-220.

146 Bkz., Nakşibendî, s. 221-224.

147 Bkz: Nakşibendî, s. 90.(Haşiye)

148 Bkz: Nakşibendî, s. 139, (Haşiye)

149 Bkz: Nakşibendî, s. 600, (Haşiye)

150 Bkz: Nakşibendî, s. 603, (Haşiye)

151 Bkz: Nakşibendî, s. 603-607, (Haşiye)

152 Bkz: Şazeli, s. 457-463.Haşiye)

153 İbn Mâce, *Sünen*, İstanbul, no: 3856, II, 1267, Elbanî hadis hakkında "hasen" demiştir. Ayrıca bkz: Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman et-Temimî es-Semerkandî, *Sünen*,(thk: Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî),2000, I. bsk., no: 3426, IV, 2137, Muhakkik Câbir b. Yezîd el-Cûfî'den dolayı zayıf olduğunu belirtmektedir.;Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyub b. Mu'tayr eş-Şâmî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, (Târik b. İvaddullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî), Kahire, trhs., no: 8371, VIII, 192 Sünnî kaynaklarda gelen rivayet İbn Abbâs'dan gelmemektedir.; et-Tureyhî, *Mecmau'l-Bahreyn*, VI, 86,(CD); ed-Demirî, *Hayâtu'l-Hayavân el-Kübrâ*, II, 162, İbn Abbâs'tan (CD)

154 Bkz: Şazeli, s. 494, (Haşiye)

155 Bkz: İbn Arabî, s.307, (Haşiye)

156 Bkz: İbn Arabî, s. 312-528, (Haşiye)

Şazeli¹⁵⁷ cildinde yer alan Müfessir Ebû Suûd'un duasına; Ömer b. el-Farid¹⁵⁸'e ait kaside-ye yine mezkur ciltte yer alan Kaside-i Talebiye¹⁵⁹, Kaside-i Kenziye¹⁶⁰, Kaside-i Geylani¹⁶¹'ye de ulaşamadık. Keza Nakşibendî¹⁶² cildinde Mustafa Bekri'ye ait duaya, Nevevî¹⁶³'ye ait hizbe ve *İsm-i Rahman* duasının şerhinde¹⁶⁴ duanın vüruduna dair yer verilen hadise ise ulaşamadık.

C. Kime Ait Olduğu Belli Olmayan Dua Ve Virdler

Bu başlık altında duanın ismi ne olursa olsun müellifin kime ait olduğunu belirtmediği bazı rivayetleri kastetmekteyiz. Bu bağlamda Nakşibendî¹⁶⁵ cildinde yer alan "Vird-i Duâ-i Subh"; "Duâ-i Tercümân-i İsm-i Azam"¹⁶⁶; İmam Şafî¹⁶⁷; "Dua-i sure-i Rahman"¹⁶⁸ ve "Hizb-i dua-i Vakıa"¹⁶⁹ duasına da ulaşamadık.

III. Günümüze Yansımaları

Mecmûatu'l-Ahzâb'ın günümüze yansımaları başlığı altında günümüzde bu eserin müte-davil olup olmaması ve bu eser temel alınarak yapılan çalışmaları kastetmekteyiz.

Eserin içeriğine bakıldığında bu eserin telif gayesinin tarikaten Nakşibendî, meşreben Şazeli olan Gümüşhanevî'nin sadece bu iki tarikatın evrâdlarını cem etmek olmadığı anlaşıl-maktadır.

Zira eser sadece belli bir tarikata has dua ve virdleri toplamadığı için yazıldığı dönemde dağınık halde bulunan duaların topluca bir arada bulunması açısından oldukça önem arz et-mektedir.

Gümüşhanevî sonrası *Mecmûatu'l-Ahzâb*'ın Ziyaiyye tarikatında kullanımı hakkında son yüzyılın önemli şeyhlerinden olan Muhammed Zahid Kotku (k.s.)'in dönemine bakıldığında bu eserin çok fazla kullanılmadığı göze çarpmaktadır. Zira Muhammed Zâhid Kotku (k.s.)'in 264 sayfadan oluşan ve ismi "*el-Ediyetu'l- Vâride fî'l- Ayâtî'l-Kerîme ve'l-Ehâdisi's-Şerîfe*" olan bir çalışması vardır.

O ilgili eserinde *Mecmûatu'l-Ahzâb*'tan çok fazla bir nakilde bulunmadığı, bilakis günlük virdleri kendisinin telif edildiği görülmektedir.

Ancak; Salı günü virdleri¹⁷⁰ içerisinde ayetlerin faziletleriyle alakalı kısmın *Mecmûa-tu'l-Ahzâb*'ın Şazeli¹⁷¹ cildinden, Perşembe günü virdinde Hz. Ali, Hamza ve Cafer-i Sâdık'dan rivayet ettiği duayı İbn Arabî¹⁷² Cuma evrâdı içerisinde yer alan Abdulkadir Geylani'nin duası Nakşibendî¹⁷³ yine aynı gün içerisinde okunan Peygamber (s.a.v.)'in isimleri Nakşibendî¹⁷⁴ Cu-

157 Bkz: Şazeli, s. 204-5

158 Bkz: Şazeli, s. 606.

159 Bkz: Şazeli, s. 540

160 Bkz: Şazeli, s. 541.

161 Bkz: Şazeli, s. 560.

162 Bkz., Nakşibendî, s. 156-157; Ayrıca bu sayfalarda bulunan dualar da bulunamamıştır. Bkz: 173-176; 176-178; 178-180; 180-186; 186-193.

163 Bkz: Nakşibendî, s. 193-194.

164 Bkz: Şazeli, s. 333, (Haşiye)

165 Bkz., Nakşibendî, s. 224-227.

166 Bkz., Nakşibendî, s. 227-229.

167 Bkz: Nakşibendî, s. 155-156.

168 Bkz. Nakşibendî, s. 195-196

169 Bkz. Nakşibendî, s. 197.

170 Bkz: s. 34-36.

171 Bkz: Şazeli, s. 434-435.

172 Bkz: İbn Arabî, s. 547.

173 Bkz: Nakşibendî, s. 383-388.

174 Bkz: Nakşibendî, s. 460, sonda yer alan dua kısmı Muhammed Zâhid Kotku efendinin eserinde yer almamaktadır.

martesi günü virdinde yer alan sahâbeden Ukkâşe'nin duası Şazelî¹⁷⁵ Pazar gününe ait virdte yer alan bazı peygamber ve meleklerin tesbihatlarını da İbn Arabî¹⁷⁶ cildinden almıştır. Eserinde Cevşen, Celcelütiye, Hizb-i Nasr gibi dualara hiç yer vermemiştir. Günümüz Gümüşhanevî silsilesinde okunan virdler daha çok bu esere dayanmaktadır.

Mecmûatu'l-Ahzâb'in içerisinde yer alan Cevşen duasını ülkemizde yaygın biçimde okuyan cemaat Risale-i Nur cemaatidir. Bu dua daha çok Risale-i Nur cemaatince gündemde tutulmaktadır. Bu duayı da *Mecmûatu'l-Ahzâb*'tan aldıklarını ifade etmektedirler. Dua hakkında müntesibleri şöyle demektedirler: "Küçük, büyük, yaşlı, genç, dindar ve hatta dinde hassas olmayan birçok insanın bile boynunda gördüğümüz Cevşen'i Türkiye müslümanlarına Said Nursi tanıtmış ve muazzam duâ-i nebeviyi talebelerine de tavsiye etmiştir. Risâlelerde Cevşen okuyana şu kadar mükafat, şu kadar sevap... verilir tarzında bir metod takip etmemiş Cevşen'in niçin ve nasıl okunması gerektiği hakkında bazı ipuçları vermiştir. Bir bakıma Cevşen sahip olduğu muazzam değerini Risâle-i Nur'un kazandırdığı bakış açısıyla ispatlamıştır. Cevşen'in maddi isteklerin çok çok üstünde manevi değer taşıdığını anlayabilmek için de marifetullahta terakki şarttır. Yoksa hazine gizlenmeye devam edecektir."¹⁷⁷

Son zamanlarda *Mecmûatu'l-Ahzâb* üzerine yapılan çalışmalardan birisi de Fethullah Gülen tarafından yapılmıştır. *el-Kulûbu'd-Dâria* olarak isimlendirilen bu çalışmada, eserin aslında yer alan kaynaklara olabildiğince sadık kalınarak seçilmiş ve o şekilde basılmışken, ikinci basısında ise dualar belli bir tasnife tabi tutularak aynı alimin farklı duaları peş peşe getirilmiştir. Ayrıca muayyen durum ve ahval için olan dualar eserin sonunda yer almıştır.

Üçüncü baskısında *Mecmûatu'l-Ahzâb*'in aslında olmayan Zeynelabidin'in Arafat duası, Busiri'nin Kaside-i Bürde'si, Gülen'in *Salâtu'n-Câmia'sı* gibi farklı dualar eklenmiştir. Yine bu baskıda göze çarpan bir başka hususlar da şunlardır: a-Önceki baskılarda yer alan bazı dualar birden fazla farklı kişilere nisbet edilirken üçüncü baskıda bu duaların sadece bir kişiye ait olanına yer verildiği göze çarpmaktadır. Bir başka husus ta daha önceki baskıların son kısmında yer alan muayyen gün ve vakitlerde okunulan bazı duaların bu baskıda yer almamasıdır. *Mecmûatu'l-Ahzâb*' da yer almayan duaların eklenmesinden dolayı مختارات من مجموعة الاحزاب ibaresi de çıkarılmış bulunmaktadır.

Dördüncü baskıda ise bir öncekilere ilaveten Peygamber (s.a.v.)'in sabah ve akşam okudukları duaların yanı sıra Cevşen duası da eklenmiştir. Ayrıca bunların dışında bazı hizib, vird ve dualar da yer almaktadır.

Her ne kadar *Mecmûatu'l-Ahzâb*'in tıpkısı olmasa da bir emek mahsulü olan bu çalışma Define yayınları tarafından dağıtımı yapılmaktadır.

IV. Değerlendirme ve Sonuç

Yaptığımız çalışmada ehl-i beyt ve 12 imam rivayetlerinin bazılarının Sünnî kaynaklarda olduğu görülse de Şii kaynaklarda daha çok yer aldığı görülmüş, diğer sahâbenin rivayetleri ise Sünnî kaynaklarda yer aldığı görülmüştür.

Özellikle Hz. Ali'den rivayet edilen ve halk arasında rağbet gören Cevşen, Celcelütiye gibi duaların Sünnî değil Şii kaynaklarda yer almaktadır. Bunlara ait değerlendirmeleri ilgili yerlerde yapmıştık.

Eserde yer alan evrâd, ahzab gibi dualar hakkında Gümüşhanevî: "İş bu hizipler ihtimam ile tashih edilmiştir. Bazıları şerhlerden ki Hizb- Bahr, Hizb-i Nasr, Hizb-i Ekber ve Kebîr ve Behâiye, Kenz A'zâm ve Hizb-i Nurî Hizb-i Konevî ve Hizb-i Ebi's-Suud ve Hizb-i Mevlanâ Hizb-i

175 Bkz: Şazelî, s. 273.

176 Bkz: İbn Arabî, s. 539-543.

177 Copyright © www.Cevsen

Sühreverdî Hizb-i Mûsâvvin, Hizb-i Ebî Meşş gibi bazıları tarikatlarda muteber olan kitaplardan min evvelihî ile ahirihi zikr olunduğundan mefâhir-i aleyhi gibi ve Şazelî hazretlerinin Mecmu-i Hizib'leri gibi derc ve zikir olundu. Ve bazılarının ismi ve evveleri esâmi-i kütüb'de tasrîh olunmakla muteber olup tab' olundu. Ve bazıları müelliflerinin evlatlarından ve kütüphanelerinden hatt-ı yedlerinden tasrîh ve ahz olundu.

Evrâd-ı şeyh Vefa ve Bekrî ve Halvetî ve münâcât-ı Hakem gibi. Ve bazıları asâr-ı celîle ile sabit oldu. Hizb-i Üsâme, vird-i Enes ve vird-i Üveys ve hizb-i ayât ve ve hizb-i ayâtî'l- feth ve hizb-i ayâtî'l-harb vel hıfz ve istiğfar-ı Hasenu'l-Basri ve Cünnetü'l Esmâ ve Hizbu's-Seyf gibi. Ve bazıları pirlere tevâtürle nakil ile iltizamen evrâd kalınıp hâlâ terk olunmayıp devam olduğundan müteattit nüshalardan tashîh olmuştur.

Ve ekser-i Hizb-i Gavs-i Geylanî ve Mevleviye ve Bedeviyye ve Rufâiye ve Desûkiye ve Kübreviye ve Ekberiyeye ve Halvetiye ve Celvetiyye ve Beyûmiye ve Sadiye ve Gazalîye ve Melamiye, Gülşeniye ve Sünbülüye ve Buhuriyye ve Haddadiye ve Şibliye ve Cüneydiye ve Uşşakiye gibi." diyerek tashih etmektedir.

Yine bazı dua, hiziblerde yer alan Süryanice kelimelerin hakkında ise şu yorumu: *"Ve bazı ahzâb-ı Rufâiye ve Gavsîye ve Şazelîye ve Kaside-i Celcelutiye'de bulunan Süryanî lisanı üzre esmalar eğer pirlere zuhûr ve sudûru yakînen malum olup ta manasına ve lûgatına vâkıf ve aşına kılınırsa ashab-ı hakayık tecvîz buyurmuşlardır.*

İmam Gazalî ve Kuşeyrî ve sahib-i mefâhir aleyhi gibi. Eğer böyle değilse mütalaa ve istimali caiz olmaz. Zira ümem-i salife'nin lûgatı üzre olan kitaplar ve dualar mensûhtur ve kıraatı menhidir." yaparken yine eser içerisinde yer alan *"Mahbîh Bed'ak Surûh"* gibi isimler hakkında da: *"Emma bazı hiziblerde vaki (Ehûnu Kâf Edumu Hamu Hâ Emin Tuhûr Mahbîh Bed'ak Surûh Mahbîh Sekâtım Sakfatîr) gibi bunlar bir nevi melâike-i kiram lisanı üzere vârid olundu. Azim menafi vardır. İnkâr olunmaya"* yorum yaparak olaya cevaz vermektedir.

Kitabın haşiyesi hakkında ise: *"Haşiyeye-i kitaptaki risale-i dairede ve şerh-i cünnetü'l-esma'da ve şerh-i hizb-i nasr'da tafsili gelir. Tetebbu oluna. Ve Dürrü Nazim'de Yafii hazretleri tasrîh eyledi. Ve Abdurrahman el-Bestamî ve Şarânî ve Bûnî beyan ettiler. Ve Şems-i Meârîf'te zikr olundu"* derken, eser içerisinde yer alan bazı duaların havas ve esrarı hakkında: *"Cemi-i ahzâb, Esmâ, havas ve azaim tarik-i tasavvuf ve suluk-i ahret ve terakki-i menazil ve kuvvet-i dini ve saadet-i dareyn bunların cümlesinin ruhu mutabaasında dır. Zinhar mümin olarak hiçbir kimsenin mazarratı ve helaki kasdına kıraat olunmamalı. Şayet hilâf-ı rıza hareket edip mümine düşmanlık için okursa esmâyı üzerine sıçratıp mazarratını görür. Müminin gayrının helaki için caizdir amma hin-i kıraatında niyet-i halise ve cümle-i measiden ictinab ve tehare-i kamile lazımdır."* diyerek dikkat çeker.

Yine eserde yer alan duaların riyazeti hakkında : *"Ve bazılarında riyazat gereklidir. Celcelûtiye ve zimetleri gibi. Ve kâffesinin tesiri için savm, killet-i taam ve ekl-i helal ve sıdk-ı makal ve sadaka lazımdır bu husus için"* der.

Eser içerisinde özellikle hiziblerde yer alan Arapça olmayan isimler hakkında İbn İyad'ın: *"Va'lem ennel esmaulleti gayri'l-arabi fi'l-Ahzâb leysset biluğati avami'l-mülk vel melekût vela biluğatin min luğati'l-Alemin ve innema hiye luğatin ceberutiyye yezkurullahe bihâ fi ravdatin min riyâdi'l-Ceberutihi. Kad cemea fihâ ilme'l-Evveline ve ahirin. Men erâde ed-duâ bihâ ve hamliha vela yahmiluha illa ala taharetin kamile in emkene. Ve in hameleha el-cünüp veresehu el-Hummâ . Kalehu İbn 'İyad"* sözlerini naklederek bu tür isimlerin luğat-i ceberutiyye'den olduğunu kabul eder.

Gümüşhanevî'nin bir muhaddis olarak eserinde yer alan rivayetlere dikkatlice bakıldığında fedâil-i amal konusunda oldukça mütesahil davrandığı söylenebilir. Özellikle Hz. Ali ve ehl-i beyt kanalıyla gelen rivayetler konusunda susması ve onları eserinde zikretmesi dikkat çekicidir. Kendisinin bu hususta yukarıda değindiğimiz: “İř bu Hizipler ihtimam ile tashih edilmiştir. ....” şeklindeki sözleri de bunu destekler mahiyettedir. Hadis ve usûlüne vakıf bir muhaddis olarak böyle yapmasını ancak onun tasavvuf meşrebinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Mecmuatu'l-Ahzâb'ın üzerine yapılan bir çalışma olan *el-Kulûbu'd-Dâria*' da *Mecmuatu'l-Ahzâb*'ın aslında Cevşen duası varken ilk baskılarında yer almayıp da niçin *el-Kulûbu'd-Dâria*'nın son baskısında ilgili duaya yer verildiğı anlaşılmamaktadır.

Eserin aslı *Mecmûatu'l-Ahzâb* olmakla birlikte, son baskılarda aslından uzaklaşıldığı görülmektedir. Her ne kadar ilk baskılarında da seçmeci bir yaklaşımla dualar alınmıştır. Yayınevi de bunu “*el-Kulûbu'd-Dâria*, bir evrâd kitabı olarak düşünöldüğünden, önceki baskıların son bölümlerinde yer alan, muayyen durum ve vakitlerde yapılacak dualar, bu baskılarda çıkarılmıştır” ifadeleriyle vuzuha kavuşturmaktadır. Fakat son baskılarda esere farklı dualar ve virdler ilave edilmiş, özellikle cemaat önderinin *Salâtun-Câmia* isimli duasıyla çalışma, cemaatin vird kitabı olma hüviyeti kazandırılmaya çalışılmıştır.

Temennimiz bu eserin orijinaline sadık kalınarak yeni teknolojik imkânlarla tekrar basılmasıdır. Gerekirse daha sonra farklı tasniflerle de basılmasıdır.

Kaynakça

- Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannef*, (thk: Habiburrahman el-Azamî), Beyrut, 1403, II. Bsk.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh, *Müsned*, (thk: Şuayb Arnavud-Adil Mürşid ve diğerleri), Beyrut, 2001, I. bsk.
- Bağavî, Ebu Muhammed el-Hüseyn b. Mesud b. Muhammed b. el-Ferrâ el-Bağavî, *Şerhu's-Sünne*, (thk: Şuayb Arnavud-Züheyr eş-Şaviş), Beyrut, 1983.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hüsrevcirdî el-Horasânî, *Marifet'us-Sünen ve'l-Âsâr*, (thk: Abdulmu'ti Emin Kal'acî), Beyrut, 1991, I. bsk.
- _____, *Şuabu'l-İmân*, (thk: Abdul Ali Abdulhamid Hâmid-Muhtar Ahmed en-Nedvî), Riyad, 2003, I. bsk.,
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhalik b. Hallad Ubeiddillah el-İtkî, *Müsned*, (thk: Mahfuzurrahmân Zeynullah-Adil b. Sa'd), Medine, 2009, I. bsk.
- Copyright © www.Cevsen
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman et-Temimî es-Semerkindî, *Sünen*, (thk: Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî), 2000, I. bsk.,
- Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *Müsned*, (thk: Şuayb el-Arnâvud-Adil Mürşid ve diğerleri), Beyrut, I. bsk., 2001.
- Ebû Bekr Ahmed b. Mervan ed-Dineverî el-Mâlikî, *el-Mücâlesetu ve Cevâhiru'l-İlm*, (thk: Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasen Âl-i Selmân, Beyrut,
- Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absî, *el-Musannaf fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, (thk: Kemal Yusuf el-Hût), Riyad, 1409, I. bsk.
- Ebû Davud, Süleyman b. Eşas es-Sicistânî, *Sünen*, (thk: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Beyrut.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, *Müsnedu Ebi Ya'lâ*, (thk: Hüseyin Selim Esed), Dimeşk, 1984.
- Ebu'l-Kasım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh b. Cafer b. Abdillâh b. Cüneyd el-Beceli er-Râzî, *Fevaid*, (thk: Hamdi Abdilmecid es-Silefî), Riyad, 1412, I. bsk.
- Gülen Fethullah, *el-Kulûbu'd-Dâria*, İstanbul.
- Gümüshanevî Ahmed Ziyâuddin, *Mecmuatu'l-Ahzâb*, İstanbul, 1311.
- Hacı Halife, Mustafa b. Abdillâh Katib Çelebi el-Kostantînî, *Keşfu'z-Zunûn an Esamii'l-Kutub ve'l-Funûn*, Bağdad, 1941.
- Hâkim en-Nisâbûrî, *Müstedrek ala's-Sahihayn*, (Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1990, I., bsk.
- Hindî, Alâuddin Ali Hüsâmiddin İbn Kâdî Hân el-Kâdirî el-Burhanfûrî, *Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, (thk: Bekri Hayyani-Safvetu's-Saka), Beyrut, 1981, V. bsk.
- Irakî, Ebu'l-Fadl Zeynuddin Abdirrahim b. el-Hüseyn b. Abdirrahman b. Ebî Bekr b. İbrahim, *el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar fi Tahriri ma fi'l-İhya mine'l-Ahbâr -İhyau Ulumiddin'in hamişinde-*, Beyrut, 2005, I. bsk.
- İbn Ebî Şeybe, *Musannef İbn Ebi Şeybe*, (Adil b. Yusuf el-Azzazi-Ahmed b. Ferîd el-Mezidî), Riyad, 1997, I. bsk.
- İbn Ebî'd-Dünya, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân el-Bağdadî, *eş-Şükr*, (thk: Bedr el-Bedr), Kuveyt, 1980.
- _____, *el-Kanaatu ve'Teaffuf*, (Thk: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1993, I. bsk..
- _____, *el-Fercu ba'de's-Şidde*, (thk: Ebû Huzeyfe, Ubeydullah b. Aliye), Mısır, 1988
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen*, (thk: Muhammed Fuad Abdulbaki), Mısır, trhs.,
- İshâk b. Rahuveyh, *Müsned*, (thk: Abdulgafur b. Abdilhakk el-Belûşî), Medine-i Münevvere, 1991, I. bsk.
- Mamer b. Raşid Ebû Amr el-Ezdî, *el-Câmi'*, -Abdurrezzâk'ın *Musannaf*'ına ek olarak-(thk: Habiburrahman el-Azamî), 1403, Beyrut, II. bsk.

Muhammed Bakır Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, Beyrut.

Müslim b. Haccac Ebu'l-Hasen el-Kuşeyrî, Sahih, (Muhammed Fuad Abdulbaki), Beyrut, trhs.

Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*, (thk: Faruk Hamade), Beyrut, 1406, II. bsk.,

_____, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, (thk: Hasen Abdülmünim Şelebi), Beyrut, 2001, I. bsk.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyub b. Mutayr eş-Şâmî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, (Târik b. İvadullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî), Kahire.

_____, *ed-Dua*, (thk: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1413, I. bsk.

Tahavî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Mısırî, *Müşkilu'l-Âsâr*, (thk: Şuayb Arnavud), Beyrut, 1415, I. bsk.,

Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünen*, (thk ve talik: Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuad Abdulbaki- İbrahim Atve), Mısır, 1975.

Toprak Mehmet, DİA, "Cevşen" mad. İstanbul, 1993.

Zeylâî, Cemâluddin Ebû Muhammed Abdillâh b. Yûsuf b. Muhammed, *Tahrîcu'l-Ehâdis ve'l-Asâr el-Vakia fi Tefsiri'l-Keşşâf li'l-Zemaşerî*, (thk: Abdullâh b. Abdirrahman es-Sa'd), Riyad, 1414, I. bsk.

Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb b. el-Hasen el-Bağdadi el-Hanbeli, *Camiu'l-Ulum ve 'l-Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen bin Cevamii'l-Kelim*, (thk: Şuayb Arnavud-İbrahim Bacis), Beyrut, 2001, VII: bsk.

Şia CD'den:

Rişherî, *Mizânu'l-Hikme*,

Ayetullah Şeyh Ali el-Münâvî, *Müstedrek Sefinetu'l-Bihâr*

Dâmad, *İsna Aşara Risâleten*

Tureyhî, *Mecmau'l-Bahreyn*.

Tûsî, *el-Emâlî*,

Tabatâbî, *Sünenu'n-Nebî*.

Seyyid Haşim el-Bahranî, *el-Burhan fi Tefsiri'l-Kuran*, byy., trhs.

Demirî, *Hayâtu'l-Hayavân el-Kübrâ*.

İbn Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehcu'l-Belağâ* .

_____, *Ed'ıye Câmi'i'l-Ehâdis*

_____, *el-Beledu'l-Emin*,

_____, *Menhecu'd-Daavat*.)

_____, *İkbâlu'l-Amâl*,

_____, *Kenzu'l-Fevaid*

_____, *Zerîa ilâ Tesânifi'ş-Şia*.

_____, *Enisu'l-Müminin*,

_____, *Fî Zilali Nehcu'l-Belağâ*.